

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

**SAVAŞIN GÖLGESİNDE BİR ANLATI: “SERENAD” FÜR
NADİA**

Sözcük Sayısı: 3936

Kategori: CAT 1

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli’nin “Serenad” romanında kurgusal öğelerin tarihi gerçeklikle ele alınmasının incelenmesi.

Mayıs 2025

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK EDEBİYATI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	4
II. A. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı Dönemindeki Durumu.....	4
II.B. Dünya Savaşı'nın "Serenad" Romanında Temsili	5
II.C. Zülfü Livaneli'nin "Serenad" Romanında Tarih ve Bellek Kullanımı.....	6
III. "SERENAD" ROMANINDA II. DÜNYA SAVAŞININ EDEBİ TEMSİLİ	8
III.A. Romanın Tarihsel Bağlamının İşlenmesinde Struma Faciası ve Savaşın Etkileri	8
III.B. Livaneli'nin Romanında Tarih-Kurgu Dengesi	9
III.C. Karakterlerin Geçmiş ile Kurduğu İlişki.....	10
III.D. Romanda Savaşın Tematik Olarak Bireysel ve Toplumsal Etkileri	12
III.E. Zülfü Livaneli'nin Anlatım Teknikleri ve II. Dünya Savaşı Algısı	12
IV.SONUÇ.....	13
KAYNAKÇA	15

I. GİRİŞ

Tarihte II. Dünya Savaşı; en yıkıcı ve ölümcül savaşlardan biri olup dünya üzerinde yalnızca ekonomik veya politik değil, sosyal, kültürel ve edebi olarak da etkiler bırakmıştır. Dönem Türkiye’si savaşa kâğıt üzerinde katılmamasına rağmen, savaşın siyasi ve toplumsal dinamiklere olan etkileri, Türk yazarlarının pek çoğunun anlatılarına yansımıştır.

Bunlar göz önünde bulundurulduğunda “Serenad” romanı, II. Dünya Savaşı’nın toplum ve bireyler üzerindeki sosyal ve kültürel yansımalarını anlatan eserlerden biri olarak ele alınabilir. Eserde Türkiye’nin savaş döneminde yaşadığı durumlar okuyucuya sunulmuştur. Romanın temelini oluşturan “Struma faciası” savaşın yıkıcı etkisiyle arka planda kalan trajedilerden biridir ve bu durum eserde tarihsel bellek oluşturmayı sağlamıştır. Yazar Zülfü Livaneli, romanın alt yapısında tarih ve kurgu arasındaki ilişkide bir denge oluşturarak savaşın bireysel ve toplumsal belleğini de ele almaktadır.

Bu tezde “Serenad” romanı ele alınarak II. Dünya Savaşı’nın Zülfü Livaneli üzerindeki edebi etkileri analiz edilecek ve bu etkilerin yazarın edebi anlatımını nasıl şekillendirdiği incelenecektir. Tezin öne çıkaracağı şey savaşın tarihi etkileri değil, yazarın edebiyatındaki tematik ve edebi tercihler olacaktır. Tarihi gerçeklerin bir kurgu eserde görölme biçimleri ele alınan eser üzerinden incelenecektir.

II. Dünya Savaşı, dünya üzerinde büyük bir yıkıma yol açarken Türkiye, denge politikası izleyerek tarafsızlığını belli etmek zorunda kalmıştır. Ancak savaşın özellikle toplum ve hükümetler üzerindeki baskıları; ekonomik, politik ve sosyal değişimlere, ülke içinde büyük dengesizliklere sebep olmuştur. Türkiye’de savaş yıllarında alınan önlemler, ekonomik sıkıntılar ve bunlarla birlikte toplum üzerindeki baskı edebiyata yansımış; bireylerin yoksulluk, göç ve baskılar ile ortaya çıkan psikolojik durumlar dönem edebiyatının temalarında yer bulmuştur. Yani bu dönemde edebiyat yalnızca bireyleri anlatan bir unsur olmaktan çıkmış, toplumsal belleği de şekillendiren bir araç durumuna gelmiştir.

Bu dönemlerde yazılan eserlerde savaşın doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileri edebi olarak hissedilmektedir. Özellikle bireylerde oluşan psikolojik travmalar, bellek ve kimlik arayışı, sürgün psikolojisi ve savaşın yarattığı belirsizlik dönem edebiyatında sıkça konu edilmiştir. Birçok dönem yazarı, savaşın yarattığı sosyopolitik ortamı edebiyatlarına yansıtırmıştır. Zülfü Livaneli’nin “Serenad” eseri, savaşın Türk edebiyatına yansımalarının açıklaması niteliğinde önemli bir anlatı olmuştur. Roman II. Dünya Savaşı’nda geride bırakılan facialar ve acıların bireyler ve toplum üzerinde yarattığı olumsuz etkilerini tarihi gerçekliği ele

olarak işlemektedir. Özellikle “Sturma faciası”, Türkiye’nin savaşa karşı duruşunu ve politik olarak tavrının ortaya çıkardığı bireysel veya toplumsal travmaların bir izdüşümü olmuş ve edebiyata yansıdığı hal de bu çalışmaya konu edinmiştir.

Edebi tercihlerinde tarihsel olgu ve olaylara geniş ve kapsamlı bir bakış açısı getiren Zülfü Livaneli, eserlerinde toplumsal belleği gün yüzüne çıkaran Türk edebiyatı yazarlarından biridir. Eserlerinde tarihsel gerçekliği, insanların olaylara bağlı travmalarına bağlayarak geçmişle günümüz arasında bir merdiven kurmaktadır. Aynı “Serenad” romanında kullandığı Struma faciası gibi, diğer romanlarında da bu tarz tarihsel olayları kullanarak savaşın bireyler üzerinde bıraktığı acıları ve yıkıcı etkileri ele almaktadır. Bunun yanında Zülfü Livaneli’nin eserleri; yalnızca tarihi olay ve olguları okura aktarmayı değil, bunlarla beraber edebiyatın toplumsal bellek ile bağını incelemektedir.

Tezde, II. Dünya Savaşı’nın Türk edebiyatı üzerindeki etkileri “Serenad” romanı üzerinden incelenirken, özellikle edebi tercihler, anlatım biçimleri, karakter yapılanması ve tarihsel olguların kurguyla dengede oluşu gibi unsurların analizi yapılacaktır. Anlatı, “Serenad” romanının okura yansıttığı tarihi anlatımı öne çıkaran bir yapıda olacaktır.

Bu tezin temel amacı, II. Dünya Savaşı’nın Türk edebiyatında görülen izlerini tarihsel anlatım ve kurgu tekniklerinin arasındaki ilişkileri yorumlamak ve “Serenad” eserinin, savaş unsurunun Türk edebiyatındaki temsilleri arasında nasıl bir konuma sahip olduğunu analiz etmektir. Bu bağlamda tarihin, edebiyat gibi birleştirici bir unsurla nasıl iç içe işlendiği ve bireysel veya toplumsal belleğin oluşumunda oynadığı rol değerlendirilecektir.

II. DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK EDEBİYATI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

II. A. Türkiye’nin II. Dünya Savaşı Dönemindeki Durumu

II. Dünya Savaşı (1939-1945), dünya tarihinin en ölümcül ve en yıkıcı savaşlarından biridir. Buna rağmen Türkiye resmi olarak savaşa katılmamış ve denge politikası izleyerek tarafsızlığını belli etmiştir. Fakat savaşın dünya üzerinde yarattığı politik, ekonomik ve sosyal etkileri ülkeyi ciddi anlamda etkilemiş, büyük değişimlere sürüklemiştir. Türkiye’nin denge politikası ışığında tarafsız kalma çabasına karşın özellikle savaşın büyük gücü Almanya ve diğer müttefikler tarafından dönem boyunca baskı altında kalmıştır. Özellikle Türkiye’nin stratejik konumu ve yer altı kaynaklarından dolayı savaşa dahil olan devletlerin odağına girmesi, ülkeyi diplomatik olarak bir denge kurmaya itmiştir.

Savaş ekonomik olarak Türkiye’yi oldukça olumsuz etkilemiş, bu yıllarda ortaya çıkan savaş ekonomisi dönemi, halkın temel gıdalara ulaşımını zor duruma sokmuş, ayrıca toplum içinde karaborsa ve stokçuluk artmıştır. Türkiye hükümeti, savaş devam ederken Varlık Vergisi’ni yürürlüğe sokmuş ve savaş dolayısıyla artan harcamaları dengelemeye çalışmıştır. Ancak bu uygulama azınlık grupları başta olmak üzere halkın pek çok kesimini ekonomik açıdan zor duruma sokmuştur. Aynı yıllarda yer altı kaynakları işçilerine ve fabrika çalışanlarına zorunlu çalışma yasaları getirilmiş, erkek nüfusunun özellikle genç kısmının silahlandırılması üretimin düşmesine sebep olmuştur.

Savaşın bir diğer önemli etkisi ise sansür ve toplumsal belirsizlik olmuştur. Hükümet, savaş sırasında iç huzuru korumak adına basın ve edebiyat üzerine sıkı bir denetim uygulamıştır. Gazeteler ve yayınevleri savaş hakkında olumsuz veya spekülasyon haber yapmamları için uyarılmış, bazı yazarlar ise sansür edeniyle eserlerini yayımlamakta zorlanmışlardır.¹ Bu dönemde Türk edebiyatında, savaşta tarafsızlığını korumaya çalışan bir ülkede bile toplumsal ve bireysel pek çok değişim yaşanabileceği öne çıkmıştır. Savaşa bağlı ekonomik sıkıntılar, sansür ve belirsizlikler dönemin edebiyatındaki yaygın temaları olmuştur. Dönemde karşılaşılan eserlerde, bireylerin içsel çatışmaları, toplum üzerindeki ekonomik sorunlar ve eşitsizlikler savaşın etkilerini aktarmıştır. “Serenad” romanında Zülfü Livaneli; bu etkileri tarihsel ve edebi perspektiflerden yansıtarak, savaşın dolaylı ve doğrudan sonuçlarını edebiyat aracılığıyla öne çıkarmıştır.²

II.B. Dünya Savaşı’nın “Serenad” Romanında Temsili

II. Dünya Savaşı’nın Türk edebiyatına etkilerine Zülfü Livaneli’nin “Serenad” romanı, modern bir temsil olarak öne çıkmıştır. Romanda “Struma faciası” üzerinden ele alınan bir olay akışı ve bu facianın yansıması olan insani trajediler yer edinmiştir. Ayrıca eserdeki bu yapılanma savaşa doğrudan katılmayan ülkelerde bile ne denli yıkıcı etkiler bıraktığını temsil eder. Romandaki ana karakterlerden biri olan Maximilian Wagner, savaş dönemi Nazi Almanyası’ndan kaçarak Türkiye’ye göç eden akademisyenlerden biridir. Wagner’in zorunda kaldığı bu sürgün, savaşın bireyler üzerindeki baskıyı ve etkileri göz önüne serer. Ayrıca tüm bu olay akışı içinde karakterin öz belleğiyle yüzleşmesi, savaşın bireyler üzerinde yarattığı

¹ Vural, M. K. (2008). II. Dünya Savaşı Türkiye’inde Bir Muhalefet Örneği Olarak "Tan" Gazetesi. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 7(16-17), 381-395.

² Çelik, Kadir. "Serenad Romanı Üzerine Bir İnceleme." Burdur İlkadım Gazetesi, 2023.

travmaları temsil eder. Bir diğer önemli karakter Maya Duran ise günümüz Türkiye'sinde savaşın tarihi önemini ve mirasını anlamaya çalışan bir karakter olarak öne çıkar.

Eserin en önemli referansı Struma faciası olmuştur. Struma faciası; 1942 yılında, savaşın en ateşli olduğu dönemde, Almanya'dan Filistin'e göç etmeye çalışan Yahudileri taşıyan Struma Gemisi'nin İstanbul'da aylarca beklemesi ve bunun sonunda da geminin batırılması trajedisidir. Bu olay Türkiye'nin içinde bulunduğu baskı ortamı sebebiyle vicdani ve insani sorumluluklarından dolayı tartışmalara yol açar. Bu olay savaşın yalnızca içinde bulunan ülkelerde değil, tarafsızlığını korumaya çalışan ülkelerde bile krizlere yol açtığını gösteren önemli bir örnektir.³

“Serenad” romanı, savaşı cephe içindeki sahneler yerine birey ve toplum üzerindeki etkiler üzerinden ele alır. Dönem edebiyatçılarının eserlerine bakıldığında savaşın insanlar üzerindeki psikolojik yansımaları, ekonomik yıkım ve göç kavramı veya toplumsal değişimlerin anlatıldığı görülmektedir. Ancak “Serenad” romanı savaşın bireylerin belleklerinde bıraktığı izleri, travmaları ve zorunda kalınan sessizlikleri üzerinden bir anlatım yapar. Yazar Zülfü Livaneli, savaşın yalnızca savaşan ülkeler üzerinde değil, tüm bir dünya ve insanlık üzerinde izler bıraktığını edebi olarak okura sunar.

Romanda Maya Duran karakterinin günümüzde yaptığı sorgulama ve araştırmalar geçmişe açılan bir kapı niteliğinde kurgulanmıştır. Eserdeki bu edebi yapı insan tarihinin, edebiyat gibi birleştirici bir unsurla nasıl canlı tutulduğunu ve insanların belleklerine kazınan, geçmişte yaşanan yıkımın günümüzde hala sesini yitirmediğini kanıtlar.⁴ Bu teknikle yazar; savaşın yalnızca kısıtlı bir zaman diliminde sıkışan bir olgu olmadığını, yıllar ve kuşaklar geçtikçe hala etkilerini sürdürebilen bir travma olduğunu öne çıkarır.

II.C. Zülfü Livaneli'nin “Serenad” Romanında Tarih ve Bellek Kullanımı

Tarih ve bellek kavramlarına tarihi gerçeklikten yararlanarak kurgusal bir metin oluşturan metinlerde daha çok rastlanmaktadır. Zülfü Livaneli, eserlerinde, geçmiş yaşantıların birey ve toplum üzerindeki etkileri üstünden tarihsel olgu ve olayların unutulmaması ve toplumsal belleğin yok sayılmaması gerektiğini göstermektedir. Livaneli'nin kullandığı tarih anlatıları; yalnızca olay ve olguların anlatılmasıyla kalmaz, bununla birlikte bu olaylar insanlar

³ Yıldız, M. (2018). Yeni Tarihselelilik Kuramı Bağlamında Postmodern Türk Romanında Tarih ve Kurgu İlişkisi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(2), 345-360.

⁴ Kızıl, E. (2017). Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Bir Anlatım Unsuru Olarak Zaman. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 1-15.

üzerinde bıraktığı travmaları, kolektif yüzleşmeleri ve tarihin edebiyatla birlikte yeniden inşası gibi ana fikirlerle yön bulmaktadır.

Eserde Türkiye'nin dolaylı yoldan II. Dünya Savaşı'ndan etkilenişi Struma faciasını temel alarak anlatan bir yapı vardır. Bu yapı, savaşın yalnızca cephede yaşanan olay ve olgulardan ibaret olmadığını, bireylerin ve toplumun hayatlarında değişimler yaratan bir travmaya sebep olduğunu öne çıkartır. Ana karakterlerden biri olan Maximilian Wagner, geçmiş yüzünden öz belleğiyle bir yüzleşme içinde kalan kurgu bir figürdür. Romanda karakterin Nazi Almanyası'ndan kaçıp İstanbul'a gelişi, zorunlu göç, sürgün ve kimlik kaybı temalarını vurgular. Maya Duran'ın Wagner'in hikayesinin peşinden koşuşu ve araştırmaları ise geçmiş kavramının günümüzde hala izler bıraktığını, tarihin yalnızca akademik makalelerde konu edinilen bir olgu değil, insanların yaşamlarında yıllar boyu süren etkileri bıraktığını kanıtlar niteliktedir.

Livaneli, "Serenad" eserinde tarihsel gerçekliği belgeler üzerinden kurgusal figürleri gerçekçi bir bakış açısıyla denge kurarak işlemiştir. Bu durum geçmişin günümüzdeki yankılarını öne çıkarır. Romanda bireysel hikâyelerle savaşın Türkiye üzerindeki dolaylı etkilerini bütünleştiren bir anlatım sunar. Ayrıca yazar, savaşla beraber ortaya çıkan belirsizliklerin bireyler üzerindeki psikolojik ve toplumsal baskılarını derinlemesine inceler. "Serenad" romanı yalnızca tarihi anlatmakla kalmayıp zaman içerisinde unutulmaya itilen trajedileri edebi bir perspektiften yorumlar ve bu bütünlüğü okura sunar.⁵

Romanda tarihi bellek kavramı bireyler üzerinden yansıtılmaktadır. Bunun yanında toplum üzerindeki kolektif belleği yok sayma ve unutkanlığa bir eleştiri vardır. "Serenad" romanı, savaşın insani krizlerinin Türkiye'de derin izler bıraktığını ve dolaylı yoldan olsa da dünya üzerindeki etkilere dahil olduğunu gösterir. Bu, kurgusal gerçeklik tekniğinin karakterlerin duygu durumlarına yansımaları üzerinden yansıtılır.

Zülfü Livaneli'nin edebi dilinde tarih ve bellek yaklaşımı, yalnızca geçmişin anlatımından ibaret olmayıp geçmişin günümüze etkilerini de sorgulayıcı bir bakış açısıyla ele alır. "Serenad" romanı bu bağlamda, tarihin unutulmaya mahkûm bırakılmaması gereken bir insani sorumluluk olduğunu öne çıkaran ve insanların tarihteki yerini sorgulayan bir anlatıma sahiptir.

⁵ Seferoğlu, E. (2015). Zülfü Livaneli Anlatılarında Bakış Açısı ve Anlatıcı. Turkish Studies, 10(8), 1831-1850.

III. “SERENAD” ROMANINDA II. DÜNYA SAVAŞININ EDEBİ TEMSİLİ

III.A. Romanın Tarihsel Bağlamının İşlenmesinde Struma Faciası ve Savaşın Etkileri

Almanya’nın radikal bir Yahudi karşıtı politikası izlemesiyle Doğu Avrupa’dan göç etmeye çalışan 769 mülteciyi içinde bulunduran Struma Gemisi, Romanya’dan Filistin’e sefer yapmak üzere yola çıkmış fakat İstanbul Boğazı’nda demirlenerek aylarca bekletilmiştir. Türkiye’nin izlediği denge politikası dolayısıyla alınan kararlar yolcuların demirlenme sürecinde karaya çıkılması izin verilmemiştir. Sonuç olarak; 23 Şubat 1942’de Karadeniz’e doğru geri itilen Struma, Sovyet bir denizaltısı tarafından batırılmış ve bu trajediden sadece bir yolcu sağ çıkmıştır.⁶

Zülfü Livaneli “Serenad” romanında bu tarihsel olayı, önemli karakterlerden biri olan Maximilian Wagner’in yaşadığı trajedi ve beraberinde gelen travma üzerinden okura sunar. Wagner’in eşi Nadia Struma Gemisi’nin taşıdığı yolculardan biridir. Yaşanan facia ve bunun sonucunda Nadia’nın ölümü, Wagner’in hayatını baştan aşağı değiştiren bir dönüm noktası durumuna gelmiştir. Roman boyunca Wagner’in geçmişiyle verdiği mücadele ve yüzleşme çabası, “Serenad” romanında savaşın bireysel travma ve trajediler üzerindeki etki ve sonuçların nasıl okura aktarıldığının göstergesidir. Wagner, yaşadığı acı kaybı ve bunun derin etkisini “Gözlerimin önünde, içinde sevdiğim kadının olduğu gemi denizin dibini boyladı. Bir insan bundan nasıl kurtulur?” (Livaneli, s.215) sözleriyle anlatır. Bu alıntıda Struma faciasının Wagner’in bireysel belleğinde nasıl yer edindiği ve savaşın insanlar üzerinde bıraktığı izler öne çıkarılır. Livaneli eserde Nadia’nın acı hikayesini ele alırken savaşın yalnızca meydanlarda gerçekleşen mücadeleler değil, savaşa dahil olmayıp tarafsızlığını koruyan ülkelerde bile büyük insani krizlere yol açtığını öne sürer.

Romanın bir diğer ana karakteri Maya Duran, Struma faciasını ve bunun savaşın gölgesinde kalan acısını araştırırken, Türkiye’nin savaş dönemlerinde içinde bulunduğu politik durumlar hakkında yeni bilgiler öğrenir. Türkiye’nin savaş sırasında tarafsız kalma mücadelesi sebebiyle insanlık dram ve trajedilerini görmezden geldiğini fark eden Maya, tarihsel olguların günümüzle bağlantısını derinlemesine sorgular.⁷ Romanda Maya’nın araştırmaları sırasında Struma’yla ilgili okuduğu bilgiler, savaşın Türkiye’ye yüklediği vicdani sorumluluğu “Biz bu

⁶ Akdemir, G. (2011). İkinci Dünya Savaşı’nda Bir Göç Trajedisi: Struma. *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 192-212.

⁷ Onaran, S. (2014). Tarih ile Aile Romanının İlişkisi: Zülfü Livaneli’nin “Serenad” Romanında Sergilenen Geçmiş ve Bellek. *Diyalog*, 2(1), 59-70.

gemiye aylarca burada tuttuk. Bu insanlar hiçbir yere gidemediler. Yalvardılar, yardım istediler ama kimse dinlemedi.” (Livaneli, 237) sözleriyle ifade eder. Bu sözlerle savaşın sadece siyasi veya askeri kararlara bağılı olmadığını, aynı zamanda insani krizlere toplumun takındığı tutuma da bağılı olduğı vurgulanmaktadır. Türkiye’nin savaş boyu izlediğı denge politikası birçok mültecinin hayatından olmasına sebebiyet vermiş, Struma faciası ise tarihte kara bir leke olarak iz bırakmıştır.

Maya’nın hikâyesinin sonlarına ulaştığımızda öğrendiğı gerçekler; tarih kavramının yalnızca geçmişte bırakılan bir olgudan ibaret olmadığını, günümüzü ve bireysel kimliklere yön veren bir güç olduğunu yansıtır. “Serenad” romanı bu yönüyle; tarihin oluşumunu sadece kazananların sağlamadığını, acı çekenlerin hikayeleriyle yazılan bir güç olduğunu öne çıkaran edebi bir eserdir. Bir edebi eserin tarihi bir olayı bu şekilde gerçekçi bir kurguyla verebilmesi metnin hem tarihe hem edebiyata olan katkısını artırmıştır.

III.B. Livaneli’nin Romanında Tarih-Kurgu Dengesi

Yazar Zülfü Livaneli, “Serenad” romanında tarihsel olguları kurmaca tekniğı ile ortaklaşa kullanarak hem belgesel bir anlatı ortaya koyar hem de eserde işlenen karakterlerin iç dünyalarını odak noktası haline getiren bir edebi yapı oluşturur. Eserin yapısını, II. Dünya Savaşı’nın bıraktığı yıkıcı izlerin gölgesinde kalan Struma faciası, Nazi Almanya’sından Türkiye’ye göç eden bilim insanlarının yaşamışlıkları veya Türkiye’nin savaş sırasında politik kararlara oluşturmuştur. Tüm bu olaylar kurgu karakterler aracılığıyla bireysel trajediler olarak okura sunulur.

Livaneli’nin tarihi olaylarla kurmaca usulünü en belirgin Maximilian Wagner karakteri üzerinden kullandığı görülebilir. Kurmaca bir karakter olan Wagner, Nazi Almanya’sından kaçıp Türkiye’ye göç eden bir profesör olarak tasvir edilir. Gerçekte de tarihte, 1930 ve 40’lı yıllar arasında Almanya’dan göç eden Yahudi akademisyenler ve profesörler Türkiye’ye gelerek burada eğitimliklerine devam etmişlerdir. Livaneli, romanda tasvir edilen Wagner’in geçmişiyile bu tarihsel gerçekliğı iç içe bir şekilde okura yansıtır. Wagner’in eşi Nadia’nın trajik ölümünden sonra Wagner üzerindeki psikolojik yıkım, savaşın acı etkisini vurgular. Bu durumu Maya Duran, “*Eğer bu ülkenin hükümeti Struma’nın yolcularını kabul etseydi, Nadia bugün yaşıyor olacaktı. Ama tarih, yanlış kararlara ağır yükünü taşımaktan hiç çekinmez.*” (Livaneli, s. 214) sözleriyle belirginleştirir.

Eserdeki belgesel anlatı ve roman dili arasındaki bağı, özellikle Maya Duran’ın araştırma ve sorgulamalarıyla birlikte belirginleşir. Maya’nın Wagner’i ve Wagner’in geçmişini

öğrenmeye çalıştığı süreç, karakterin tarih kitaplarında yer almayan ve unutulmaya mahkûm bırakılmış hikayelerin peşine düşen bir karakter yapılanması içindedir. Maya'nın bu arayışı “*Kitaplarda yazan resmi tarih ile yaşananlar arasında derin uçurumlar var. Bunu, Wagner’in anlattıklarıyla daha iyi anlıyorum.*” (Livaneli, s. 185) cümlesiyle anlaşılabilir. Livaneli bu yapılanmada, tarihi olguların anlatılma ve aktarılma biçimiyle bireysel belleğin örtüştüğü yanları gösteren edebi bir teknik kullanır. Roman, Maya Duran'ın gözünden bir anlatıma sahipken, Wagner'in anı ve yaşantılarına geçişlerle geriye dönüş tekniği kullanılarak çok katmanlı bir yapıya girer.

Livaneli'nin roman boyunca kullandığı kurgusal dil, tarihsel olguların dramatik ve acı günlerinin taraflarını okura hissettirmeyi amaçlar. Tarihsel olay ve bilgileri doğrudan yansıtmak yerine, okura duygusal bir içselleştirme sağlayan bir anlatım mevcuttur. Bu anlatım teknikleri, roman boyunca yazarın bolca başvurduğu anı-anlatım tekniği ve karakterlerin duygu ve düşüncelerini yansıtan iç monologlarla desteklenmiştir. Örnek olarak, Wagner'in geçmiş yaşantısı ve acılarıyla yüzleştiği bölümler, savaşın yalnızca cephede var olan bir mücadeleden ibaret olmadığını, bireylerin zihinlerinde ve yaşamlarında da büyük yıkımlara sebep olduğunu gösterir. Bu Wagner'in ağzından “*Geçmiş dediğimiz şey asla geride kalmaz. O, tıpkı bir gölge gibi, farkında olmadan peşimizden gelir.*” (Livaneli, s. 243) olarak ifade edilmiştir.

Maya'nın yaşam hikayesi günümüzde geçerken Wagner'in hikayesinin eş zamanlı olarak savaş yıllarında anlatılması geriye dönüş teknikleriyle okura sunulur. Bu anlatım, okurun tarihsel olayları zihinlerinde oturtmalarına ve bu olayların karakterlerin psikolojilerine nüfuz etmelerinin yansıtılmasını amaçlayarak kullanılmıştır.

III.C. Karakterlerin Geçmiş ile Kurduğu İlişki

“Serenad” romanında tarih kavramı yalnızca akademik olarak değil, bireylerin yaşantılarını ve geleceklerini etkileyen bireysel bir unsur olarak kullanılır. Romandaki karakterler geçmişleriyle farklı farklı yollarla mücadele etmektedir. Bu tarihle mücadeleleri yaşanan trajedi ve acılarla onların kaderini şekillendirir. Maya Duran'ın süregelen yaşantısından geçmişe bakış açısı, Maximilian Wagner'in savaş dönemlerinde yaşadığı acı ve trajedilerden kaynaklı bireysel travmaları ve başka yan karakterlerin tarihsel olgularla bağlantıları, romanın ana hatlarını oluşturmaktadır.

Maya Duran'ın günümüzden geçmişe bakışı romanın anlatımını şekillendirmektedir. Karakter, Maximilian Wagner'le tanıştığı sürece kadar tarih hakkında ortalama bir bilince sahiptir. Modern bir yapıya sahip olan Maya'nın hayatını, bu yüzeysel bilgiler

etkilememektedir. Fakat Wagner’le olan tanışıklığından sonra profesörün anlattıklarıyla, insanlara öğretilen tarih hikayeleriyle bireysel hikayeler arasında farklar olduğunu anlar. Bunu da “*Kitaplarda yazan resmi tarih ile yaşananlar arasında derin uçurumlar var. Bunu, Wagner’in anlattıklarıyla daha iyi anlıyorum.*” (Livaneli, s. 185) şeklinde ifade eder. Wagner’in hikayesini öğrenmeye başladıkça, tarihsel olayların bireylerin hayatlarını nasıl etkilediğini fark eder ve bu süreçte kendi ailesiyle ilgili bilinmeyen gerçeklerle yüzleşir.⁸

Maximilian Wagner savaşın bireyler üzerinde yarattığı baskı ve beraberinde gelen travmaları yansıtan önemli bir karakterdir. Hayatının aşkı Nadia’yı Struma faciasında kaybetmiş olmanın acısı tüm hayatını etkilemiş, bireysel belleğinde travmalara sebep olmuştur. “*Gözlerimin önünde, içinde sevdiğim kadının olduğu gemi denizin dibini boyladı. Bir insan bundan nasıl kurtulur?*” (Livaneli, s. 215) ifadesi, karakterin içten içe yaşadığı acıyı ve içinde bulunduğu travmayı okura aktarmaktadır. Wagner’in acısı, yalnızca Nadia’yı kaybetmekle değil, bununla beraber hayatta kalmanın getirdiği suçluluk duygusuyla da derinleşir.⁹ Karakterin müziği sığınacak bir yer olarak görmesi, travmayla yaşama ve unutamadığı geçmişle yüzleşme çabasını anlatır. Bu durum “*Ben Nadia için Serenad’ı yazdım. Onu unutamadığım için, onu yaşatmak için.*” (Livaneli, s. 243) alıntısıyla okura yansıtılır. Geçmişle olan mücadelesini bir türlü bitiremeyen Wagner, hayatı boyunca Struma faciasını bir yara olarak taşır. Bu karakter savaşın etkilerinin hiçbir zaman bitmediğini, hayatta kalan bireylerin belleklerinde her zaman bir yer edineceğini göstermektedir.

Eserde bireylerin tarihle ilişkilerini öne çıkaran yan karakterler de mevcuttur. Özellikle Maya’nın babaannesinin Maya’ya, savaş döneminde ölümle burun buruna kalmış Ermeni kökenli bir birey olduğunu anlatması ve bu bilginin Maya’nın geçmiş algısını tamamıyla değiştirmesi önemli bir örnektir. Maya’ya “*Ben aslında Ermeni’yim. Ama hayatta kalabilmek için Türk olarak büyütüldüm.*” (Livaneli, s. 275) şeklinde yaptığı itiraf, bireylerin tarihsel olaylardan etkilenişini vurgular. Livaneli; eserinde karakterlerin geçmişle olan mücadelelerini derinlemesine işleyerek tarih kavramının yalnızca devletler için var olmadığını, bireyler adına da unutulmaması gereken bir gerçeklik olduğunu yansıtır.

⁸ Onaran, S. (2014). Tarih ile Aile Romanının İlişkisi: Zülfü Livaneli’nin "Serenad" Romanında Sergilenen Geçmiş ve Bellek. *Diyalog*, 2(1), 59-70.

⁹ Kızıl, E. (2017). Zülfü Livaneli’nin Romanlarında Bir Anlatım unsuru Olarak Zaman. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 1-15.

III.D. Romanda Savaşın Tematik Olarak Bireysel ve Toplumsal Etkileri

Zülfü Livaneli'nin "Serenad" romanı boyunca toplumun sessizliği ve kolektif belleği, göz aidiyet ve kimlik kaybına karşı mücadele gibi unsurlar yansıtılır. Livaneli Struma faciası üzerinden II. Dünya Savaşı'nın toplum üstündeki etkilerinden sıkça yer verir. Roman akışı boyunca savaşın insanlar üzerinde yarattığı trajedinin nasıl yok sayıldığı veya bilinçli olarak unutturulduğundan sıkça yer verilir. Maya Duran Struma faciası araştırmaları sırasında, eserde "*Biz bu gemiyi aylarca burada tuttuk. Bu insanlar hiçbir yere gidemediler. Yalvardılar, yardım istediler ama kimse dinlemedi.*" (Livaneli, s. 237) olarak geçen kısımda gerçeklerle karşılaşır. Maya'nın karşısına çıkan bu kısımda, Türkiye'nin savaş döneminde uyguladığı denge politikası uğruna insani kriz ve trajedilere ne denli göz yumduğu ve toplumun da üzerindeki baskılardan kaynaklı olarak sessizliğini koruduğu öne sürülmektedir. Bu durum karşısında Maximilian Wagner ise "*Tarih, hatırlamak istemeyenler için hep aynı şekilde tekrar eder.*" (Livaneli, s. 189) şeklinde geçmişin gölgede bırakılışını eleştirir. Bu alıntıda kolektif belleğin unutulmaya yatkın olduğu ve geçmişle yüzleşilmediği takdirde benzer trajedilerin tekrardan yaşanabileceği vurgulanır.

Eserde bir diğer öne çıkan temalardan biri de güç ve aidiyet unsurlarıdır. Maximilian Wagner, Nazi Almanyası'ndan kaçıp Türkiye'ye sığınmıştır fakat kültür farkı ve dönem özelliklerinden dolayı hiçbir zaman kendini oraya ait hissetmemiştir. Bu aidiyetsizlik onu derin bir kimlik arayışına sokmuştur. Bu durumu kendi ağzından "*Ben bir göçmenim, ama gittiğim yerde bir yabancı oldum.*" (Livaneli, s. 210) ifadesiyle dile getirmiştir. Benzer bir durumda Maya Duran, babaannesinin Ermeni kökenli olduğunu öğrendiğinde aidiyetinin ne gibi durumlarla şekillendiği sorgulama altına alınır. Maya'nın babaannesinin hayatta kalabilmesi için Türk kimliğine bürünmesi, savaşın ve zorla yerinden edilmenin bireyler üzerindeki uzun vadeli etkilerini ve kimlik kaybını ortaya koyar. Yazar Livaneli, savaşın yalnızca cephelerdeki yıkım ve trajediden ibaret olmadığını, insanların belleğinde yıllar boyu süren travmalar ve acılar olduğunu roman boyunca öne çıkarır.

III.E. Zülfü Livaneli'nin Anlatım Teknikleri ve II. Dünya Savaşı Algısı

Livaneli'nin "Serenad" romanı bireyse yaşantılarla tarih kavramını iç içe kullanarak, edebi ve belge odaklı anlatım tekniklerini harmanlar. Romanın anlatımı, tarihsel gerçekliği

bireylerin yaşadığı duygusal ve psikolojik boyutlarla birleştirirken, yazarın üslubu hem akademik bir ciddiyet hem de edebi bir duyarlılık taşır.¹⁰

Yazar, romanın anlatımına tarihsel belge niteliğindeki anlatımları, anı-anlatım tekniğini ve özellikle duyguları ifade etme konusunda iç monologları öne çıkarır. Ayrıca, Maya Duran'ın anlatımı günümüz perspektifinde iken Maximilian Wagner'in anıları doğrudan savaş dönemi üzerinden okura sunulur. Yazarın kullandığı bu anlatım tekniği, okura farklı zamanlarda yaşanan olayları yansıtmada konusunda doğrudan bir pencere açar. Örneğin “*Geçmiş dediğimiz şey asla geride kalmaz. O, tıpkı bir gölge gibi, farkında olmadan peşimizden gelir.*” (Livaneli, s. 243) alıntısıyla romanın anlatım tekniği ve bu tekniklerin günümüz- geçmiş ilişkisini ortaya koyar.

Eserde tarihi anlatımı şekillendirmeye çalışan bir bakış açısı vardır. Romandaki anlatıcı olan Maya Duran birinci tekil şahıs, Maximilian Wagner'in anılarını anlattığı bölümler ise üçüncü tekil şahıs olarak kurgulanmıştır. Bu iki anlatım tekniği arasında geçişler yapılarak olaylar, kişisel ve tarihsel açıdan dengeli bir şekilde işlenir. Maya'nın içinde bulunan merak, tarihsel anlatımdaki keşif çabasını simgelerken Wagner'in geçmişle mücadelesi, savaşın bireyler üzerinde yarattığı trajediyi ortaya çıkarır.¹¹ Wagner'in anıları üzerine yapılan “*Wagner'in sözleri bana tarih derslerinde anlatılmayan bir gerçekliği gösteriyordu. Resmî belgelerde olmayan, ama insanların ruhlarına kazınmış bir gerçek.*” (Livaneli, s. 198) yorumu, anlatıcı bakış açısının tarihsel olayların okura yansıtılması rolünü öne çıkarır.

Yazar Serenad'ı hibrit bir anlatıyla belgesel, tarihsel ve politik roman türlerinden unsurları harmanlayarak okura sunar. Eser bu yönüyle, tarihsel belgelerden ve gerçek yaşanmışlıklardan, kurgusal karakterler üzerinden savaşın insani travma ve etkilerini ortaya koymuştur.

IV.SONUÇ

Bu tezde “Serenad” romanı üzerinden, II. Dünya Savaşı'nın yazar Zülfü Livaneli'nin edebiyatı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Başta yazarın tarihsel unsurları kurgusal gerçeklik

¹⁰ Onaran, S. (2014). Tarih ile Aile Romanının İlişkisi: Zülfü Livaneli'nin "Serenad" Romanında Sergilenen Geçmiş ve Bellek. Diyalog, 2(1), 59-70.

¹¹ Yassitepe Ayyıldız, Ece. "La mauvaise mémoire dans l'oeuvre intitulée 'Fin de Partie' de Samuel Beckett." ResearchGate, 2020.

ile edebi bir anlatıya nasıl dönüştürdüğü olmak üzere savaş olgusunun eserin kalemindeki etkileri ele alınmıştır. Livaneli özellikle “Serenad” romanında, savaş kavramının yalnızca cephelerde geçen bir durum olmadığını, bireyler ve toplum üzerinde uzun yıllar etkisini sürdüren bir travma unsuru olduğunu vurgular. Yazarın eserlerinde çoğunlukla ele aldığı savaş, sürgün ve bellek kavramlarının üçünü de bir araya getiren “Serenad” romanı, bu üç unsurun bir arada olduğu önemli eserlerden biridir.

Zülfü Livaneli’nin “Serenad” romanındaki edebi kalemi; II. Dünya Savaşı’nın yalnızca bir savaş anlatısı olmadığını, savaşın bireyler üzerinde bıraktığı izleri edebiyat yoluyla insanlara yansıtılmaya çalışan bir yaklaşımdadır. Romanda Struma faciası gibi göz ardı edilen tarihsel bir trajedi üzerinden savaşa dahil olmayan ve tarafsızlığını koruyan ülkelerde bile büyük krizlere sebebiyet verdiği okura aktarılır. Ayrıca Livaneli; savaşın bireysel travmalarını Maximilian Wagner üzerinden ele alırken, toplumun baskılar sonucu kolektif belleğin unutulma eğilimini ve sessizliğini Maya Duran karakterinin gerçekleri öğrenmesi olayıyla anlatılır.

Livaneli’nin Serenad’daki tarih kavramına yüklediği anlam; resmi anlatıların dışında, bireysel acıları öne çıkaran farklı bir tarih anlayışıdır. Romanın anlatım ağzında, tarihsel gerçekler bireysel anı ve anlatılarla bir arada anlatılmaktadır. Yazarın buradaki amacı, savaşın acılarını ve etkilerini okurun daha derinden hissetmesini sağlamak olabilir. Özellikle Maya’nın anlatıcı rolü, geçmişe duyulan merakı ve yıllar boyu yok sayılan acıların ortaya çıkması durumunu temsil eder.

Bu durumlarla birlikte “Serenad” romanı hem belgeye hem de tarihe dayalı bir yapı içerisindedir. Livaneli savaş ve tarihsel olayları, bireylerin anlatılarıyla edebiyata entegre eder ve edebiyatın tarihi nesiller boyu aktarma adına kuvvetli bir araç olduğunu gösterir. “Serenad” romanı, Zülfü Livaneli’nin kurgusal gerçekçilik yöntemiyle dengeyi nasıl koruduğunu ve savaşın yalnızca geçmişte kalan bir kavram olmadığını, bireylerin belleğinde etkilerini sürdüren bir olgu olduğunu okura aktarmayı hedefler.

KAYNAKÇA

- Vural, M. K. (2008). *II. Dünya Savaşı Türkiye'sinde Bir Muhalefet Örneği Olarak "Tan" Gazetesi*. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi.
- Arslan, M. (2016). *2. Dünya Savaşı ve Türkiye'de Savaş Ekonomisi*. Aydın Toplum ve İnsan Dergisi.
- Değirmenci, S. (2023). *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Ekonomisi: Politikalar, Yaklaşımlar ve Sonuçlar*. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- Utkugün, C. (2016). *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Ekonomik Sıkıntıların Sosyal Hayata Etkileri (1939-1945)*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdemir, G. (2011). *Tarih ile Aile Romanının İlişkisi: Zülfü Livaneli'nin "Serenad" Romanı*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.
- Kızıl, E. (2017). *Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Bir Anlatım unsuru Olarak Zaman*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Yıldız, M. (2018). *Yeni Tarihselcilik Kuramı Bağlamında Postmodern Türk Romanında Tarih ve Kurgu İlişkisi*. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Onaran, S. (2014). *Tarih ile Aile Romanının İlişkisi: Zülfü Livaneli'nin "Serenad" Romanında Sergilenen Geçmiş ve Bellek*.
- Seferoğlu, E. (2015). *Zülfü Livaneli Anlatılarında Bakış Açısı ve Anlatıcı*. Turkish Studies.
- Yassitepe Ayyıldız, E. (2020). *La mauvaise mémoire dans l'oeuvre intitulée 'Fin de Partie' de Samuel Beckett*. ResearchGate.
- Çelik, K. (2023). *Serenad Romanı Üzerine Bir İnceleme*. Burdur İlkadım Gazetesi.
- Livaneli, Z. (2011). *Serenad*. Doğan Kitap.